

oxf.923.4--090.2:(497.12)

NASTANEK IN RAZVOJ KMEČKE GOZDNE POSESTI V SLOVENIJI

Iztok WINKLER*

Izvleček

Kmečki gozdovi sodijo pri nas med temelje na katerih se je skozi stoletja gradila naša civilizacija in kultura. Kmečka gozdna posest je nastajala in se razvijala vzporedno z razvojem celotnega gospodarstva. Vsako obdobje nosi posebno obeležje, za vsako obdobje je značilno, da se razvija kmečka gozdna posest v neprestanih bojih kmečkega prebivalstva za svoj gozd. Brez gozda kmet ni mogel racionalno in uspešno gospodariti.

Ključne besede: kmečki gozd, agrarna reforma, servitutna pravica, zadruga, fevdalizem, kapitalizem, veleposest

THE ORIGINES AND DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL FOREST HOLDINGS IN SLOVENIA

Iztok WINKLER*

Abstract

Agricultural forests in our country are one of the foundations on which - through centuries - our civilization and culture developed. Agricultural forest holding originated and developed simultaneously to economy in general. Each period of time has a certain characteristic and it is typical of each period that agricultural forest holdings developed through a constant fight of the rural population for its rights. Without forests, farmers could manage their property neither rationally, nor successfully.

Key words: agricultural forest, land reform, servitude right, cooperative, great land property, feudalism, capitalism

---

*dr.,dipl.ing.gozd.,redni profesor,Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo,61000 Ljubljana,Večna pot 83

VSEBINA

1. UVOD
2. NASTANEK IN RAZVOJ KMEČKE GOZDNE POSESTI DO LETA 1848
3. RAZVOJ KMEČKE GOZDNE POSESTI IN GOSPODARJENJA Z NJO V OBDOBJU 1848-1945
  - 3.1. Razvoj gospodarjenja s skupnimi gozdovi (gozdovi solastnikov)
  - 3.2. Razvoj gospodarjenja z individualnimi kmečkimi gozdovi
    - 3.2.1 Drobljenje kmečke gozdne posesti in prvi poskusi povezovanja in združevanja
    - 3.2.2 Gozdna agrarna reforma v stari Jugoslaviji
4. VIRI IN LITERATURA
5. SUMMARY

1. UVOD

Kmečka gozdna posest je nastajala in se razvijala kot del razvoja celotnega gospodarstva. Vsako obdobje nosi posebno obeležje. Za vsa obdobja pa je značilno, da se razvija kmečka gozdna posest v neprestanih bojih kmečkega prebivalstva za svoj gozd in pašnik. Brez gozda in pašnika kmet ni mogel racionalno in uspešno gospodariti. To velja zlasti za obdobje naturalnega gospodarstva. Zato je razvoj kmečke gozdne posesti mnogo več kot samo ozek gozdarski problem.

2. NASTANEK IN RAZVOJ KMEČKE GOZDNE POSESTI DO LETA 1848

Ob naselitvi Slovencev na današnjem ozemlju so gozdovi zavzemali največji del površine. Gozdovi so bili skupna last rodu ali plemena. Prebivalstvo je bilo redko naseljeno in je gozdove izkoriščalo le za tekoče naturalne potrebe. Vsak je lahko sekal les za kurjavo, grabil steljo in nabiral gozdne sadeže. Kot posledica proizvajalnih načinov, ki so terjali skupno delo, je prevladovala skupna raba zemlje. Z intenzivnejšim izkoriščanjem zemlje pa je tudi proizvodnja vse bolj prehajala na individualne gospodarske enote.

Pomembnejše spremembe so nastale zlasti z nastopom frankovske oblasti, s katero je povezan nastanek zemljiških gospostev. Slovenska zemlja je takrat postajala vse bolj last najrazličnejših velikašev, ki so jo želeli napraviti čimbolj donosno. Slovenske zadružne kmetije so začele propadati. Namesto njih so nastajali gosposki dvorci, kamor je zemljiški gospod pritegnil k sodelovanju nesvobodne podložnike. Preostali del zemljišč pa so zemljiški gospodje že zgodaj začeli razdeljevati med druge podložnike in jim nalagati posebne obveznosti tako v dajatvah kot v tlaki. Spričo takega naseljevanja pa je bilo treba odmeriti zemljiške enote, ki naj bi služile zemljiškemu gospodu kot osnova za urejanje odnosa med gospostvom in podložniki. Te zemljiške enote so imenovali hube. Huba je bila kmečka gospodarska enota, ki je imela poprečno 4 - 9 ha poljskih površin, ustrezna stanovanjska in gospodarska poslopja ter pravico do uporabe skupne zemlje - pašnikov in gmajn ter t.i. servitutne pravice, zlasti v gozdovih (9, 25). Z uvedbo hubnega sistema je povezana tako tudi prva faza individualizacije agrarne posesti. Zemljo so začele individualno obdelovati posamezne male družine. S tem pa se je na račun kolektivne posesti odločilno povečala individualna posest.

Posest in lastnino so sodili po rimsko-pravnih nazorih in navadah. Lastnik vse neobdelane zemlje je postal vsakokrat deželni knez. Z darovnicami pa je veliko te zemlje prišlo v last teritorialnih gospostev. Gozd za fevdalce ni imel posebne vrednosti in so v njem predvsem lovili divjad. Zato v zgodnji dobi tudi niso bile

bistveno okrnjene stare pravice, ki so jih v gozdovih imeli kmečki posestniki. Še naprej so smeli v dominikanskih gozdovih sekati stavbni les in drva, imeli so pravico do paše, nabiranja suhljadi in gozdnih sadežev. Le izjemoma pa so bile gozdne površine dodeljene kmetom kot sestavni del kmetij. Ker je primanjkovalo obdelovalne zemlje, so lahko podložniki gozdove zemljiške gosposke neovirano sekali in jih spreminjali v rodovitne njive in travnike. Zemljiška gosposka je to celo podpirala, saj ji je prinašalo dohodke.

Vendar se je pritisk na gozdove zelo naglo povečeval. Kmetje sami so, poleg gozdne paše in stelje, potrebovali tudi vse več lesa za gradnje in lesno obrt. Potrebe po lesu so hitro naraščale tudi zaradi gradnje mest in razvijajoče se predelave lesa. Gozdovi so bistveno pridobili na pomenu v 14. in 15. stoletju, ko so nastale v naših krajih številne fužine. Za njihovo obratovanje so bile potrebne velike količine lesa. Zaradi slabih prometnih zvez in neustreznih transportnih sredstev pa lesa niso dovažali iz oddaljenih krajev, temveč so ga sekali v gozdovih, ki so bili v neposredni bližini rudnikov in fužin. Poraba lesa in oglja je bila tedaj glede na količino pridobljenega železa zelo velika. Za 1 tono surovega železa so v 16. stoletju porabili 100 m³ lesa (98).

Da bi zagotovili rudarskim podjetjem in fužinam trajno dobavo lesa, so v 16. stoletju, posebno v alpskih pokrajinah, proglasili vse gozdove, ki so dobavljali les za rudnike in fužine, za lastnino deželnih vladarjev, ne glede na dotedanje posestne razmere. Deželni knez je pravico do gozda nato neposredno podeljeval rudnikom in fužinarskim obratom. S tem pa so bile omejene dotedanje pravice zemljiških gospostev in podložnikov.

S povečanjem gospodarskega pomena gozdov je tudi zemljiška gosposka skušala podložnikom natančneje odmeriti uživalne pravice v gozdovih in na najrazličnejše načine omejevati stare pravice, ki so jih v 16. stoletju pod vplivom rimskega prava že začeli opredeljevati kot servitute.

Gosposka je v želji, da si poveča dohodke, nalagala nove dajatve za pašo in uporabo lesa iz gozdov. Zato je prihajalo do ostrih sporov. Že leta 1510 so bile na augsburškem sestanku stanovskih odborov med drugimi pritožbami tudi štiri proti Thurnu med njimi: "Kočevski podložniki so imeli po stari navadi pravico do proste nabave lesa v gozdovih za svoje potrebe. Odkar pa ima Kočevje v zastavi Thurn, jim tega ne dovoljuje več, marveč zahteva za to korist posebne dajatve, sicer jih kaznuje. To je novost in proti stari pravici." (28, stran 37).

V maju leta 1915 pa so kmetje na zboru v Konjicah sestavili pritožbo, naslovljeno na cesarja Maksimiljana. Pritožba ima 13 točk in med drugim pravi: "V enajsto nas

zelo obtežujejo glede lesovja v gozdovih, glede nekaterih travnikov in pašnikov. Odvzeti so nam bili v nasprotju (tega kar je bilo) v naših časih. V les nam je namreč prepovedano (iti) za potrebe naših hiš in sicer. Tudi pašništva smo oropani. V tem prosimo za milostno spremembo, da nas pustite pri stari navadi." (38, stran 52).

Povečano zanimanje za gozdove in donose iz gozdov je terjalo odločnejši poseg zemljiškega gospodarstva v gozdno gospodarstvo. Izdani so bili številni rudniški in gozdni redi, ki so uvajali zlasti strožje nadzorstvo nad izkoriščanjem gozdov. Rudniški redi so predvsem uveljavljali interese rudnikov in fužin in zagotavljali njihovo preskrbo z lesom. Gozdni redi pa so bolj upoštevali načela smotrnega gozdnega gospodarstva s tem, da so že postavili načelo, da je treba z gozdovi tako gospodariti, da se najbolje izkoristi uporabna vrednost lesa, proglasili so načelo trajnega gospodarjenja z gozdovi, skušali so stabilizirati gozdni areal i.p. Na Slovenskem je najstarejša znana gozdna uredba, ki jo je leta 1406 izdal Friderik Ortenburški in je veljala za Kočevsko.

V prvi polovici 19. stoletja so se nasprotja med fevdalci in podložniki glede gozdnih in pašnih servitutov vedno bolj zaostrovala. Zemljiški gospodje so zaostriili nadzorstvo nad gozdovi, odkar so jim ti nudili zaradi povečane gospodarske vloge večje dohodke. Zaradi tega so se gosposke na vse načine upirale priznavanju podložniških pravic do lesa in paše v svojih gozdovih in na pašnikih. Služnostni upravičenci pa so si prizadevali, da obseg služnostnih pravic razširijo. Kmetje so navadno gledali na služnostne gozdove kot na tujo posest, ki jo smejo izkoriščati za zadovoljitev svojih domačih potreb, pri tem pa so navadno zanemarjali gozdnovarstvene predpise. V mnogih primerih je izsekavanje služnostnih gozdov zavzelo tako velik obseg, da so ostale le še poseke. Pravni procesi glede služnostnih pravic do lesa ali paše ter glede pustošenja gozdov so bili v zadnjih letih pred zemljiško odvezo in odpravo fevdalnega reda tako številni, da so bile le redke graščine, ki se ne bi s podložniki oziroma kmeti pravdale glede servitutov. Avstrijska zakonodaja je v prvi polovici 19. stoletja izpopolnila predpise o služnostnih pravicah. Obči državljanski zakonik iz leta 1811 je zajemal tudi klasifikacijo posameznih kategorij služnostnih pravic. SCHOPF (74) pa je razširil interpretacijo predpisov tega zakonika glede služnosti ter posamezne vrste služnosti podrobneje klasificiral. Posamezne vrste kmečkih služnosti so bile tako pravno natančneje opredeljene.

V prvi polovici 19. stoletja so pričeli zemljiški gospodje vedno pogosteje zahtevati odpravo gozdnih služnosti do lesa in paše za določeno odškodnino. Svoje predloge so utemeljevali predvsem s stališča gozdnovarstvenih predpisov. Obsežne gozdne služnostne pravice so prikazovali kot glavno oviro za uvedbo smotrnega gozdnega

gospodarstva. Gozdne in pašne služnosti so obremenjevale nad polovico gozdov in tako oteževale uspešno gospodarjenje. Na Kranjskem, kjer je bilo 400.207 ha gozdov, je bilo obremenjenih s servituti 80% gozdov, od 1.018.373 ha gozdov na Štajerskem pa je bilo obremenjenih s servituti 290.058 ha, t.j. 28% (16. str. 289 in 426).

Prve redke primere reševanja servitutnega vprašanja najdemo že v 17. stoletju (27, IV. str. 86), ko so nekatere zemljiške gosposke skušale rešiti vprašanja služnostnih pravic v gozdovih tako, da so upravičencem odstopile del gozda pod pogojem, da se odpovejo služnostnim pravicam v preostalem gozdu, ki je ostal zemljiški gosposki. Mnogo več je bilo takih poskusov v prvi polovici 19. stoletja, t.j. še pred zemljiško odvezo. Pogajanja med zemljiškimi gosposkami in služnostnimi upravičenci pa so bila zelo dolgotrajna in le redko uspešna. Prizadevanja so šla v dveh smereh:

- skušali so dodeljevati gozdne parcele upravičencem glede na velikost posesti v individualno last,
- ali pa celotni soseski v skupno uporabo.

Podložniki so se razdelitvam na splošno upirali. Pri individualnih dodelitvah so se imovitejši podložniki bali, da bodo ob novih razdelitvenih normah prikrajšani, polovični in manjši kmetje pa so gledali na razdeljevanje z velikim nezaupanjem zlasti še zato, ker so jim gosposke dodeljevale takšne gozdove, ki so bili precej razredčeni.

V predmarčni dobi glede reševanja servitutnega vprašanja niso prišli posebno daleč, razen do nekaj predlogov, ki so jih dali zlasti nekateri fevdalni krogi. Dejanska rešitev servitutnega vprašanja je zahtevala družbeno-ekonomske spremembe v agrarni strukturi, ki jo je postopoma že začel razjedati agrarni kapitalizem. Z reševanjem tega zapletenega vprašanja pa so se pričeli resneje ukvarjati šele v pomarčni dobi v zvezi z zemljiško odveznimi operacijami odkupa in uravnave zemljiških dolžnosti v širšem smislu.

3. RAZVOJ KMEČKE GOZDNE POSESTI IN GOSPODARJENJA Z NJO V OBDOBJU 1848 - 1945

Spremembe v reševanju servitutnega vprašanja in drugih odnosov med gosposko in podložniki je prinesla šele meščanska revolucija v Avstriji leta 1848. 7. septembra 1848 je bil objavljen zakon o zemljiški odvezi, ki je odpravil zvezo med zemljiškimi gosposkami in podložniki. Zakon je med drugim tudi določal, naj se pašne in lesne pravice ter servituti, ki so obstajali med zemljiškimi gosposkami in njihovimi dotedanjimi podložniki, odpravijo za določeno odškodnino.

Vendar pa zemljiška odveza ni odstranila vseh dotedanjih razmerij med svoječasnimi zemljiškimi gosposkami in podložniki, sedaj svobodnimi kmeti, temveč je prepustila ureditev nekaterih starih pravnih razmerij prihodnosti. Pod vplivom protirevolucije se je radikalnejše reševanje servitutnega vprašanja moralo umakniti zmernejšim predpisom v zemljiško-odveznem patentu z dne 4. marca 1849. V novih predpisih je bilo določeno, da ostanejo služnostne pravice v veljavi vse do izida podrobnejših predpisov, ki bodo upoštevali posebnosti vsake dežele. S tem je zakonodajalec razdvojil zemljiško-odvezne operacije v ožjem smislu, s katerimi so odpravili tlako in dvolastništvo zemlje, od zemljiško-odveznih operacij v širšem smislu, pod katerimi razumemo servitutne operacije.

Kmečko izkoriščanje graščinskih in državnih gozdov je urejal Patent o odkupu in uravnavi zemljiških služnosti iz leta 1853 (67). S tem patentom so bile razveljavljene vse kmečke pravice v gozdovih ter je bilo postavljeno načelo naj se odkupijo. Kmet naj bi dobil zanje denarno odškodnino, tam pa, kjer se je s tem strinjal gozdni veleposestnik, pa tudi gozdno zemljišče.

Za odkup so prišle v poštev služnostne pravice, ki časovno niso bile omejene ali preklicane in to pravice do drvarjenja, stelje, smolarjenja, pašne pravice na tujih zemljiščih in druge služnostne pravice, pri katerih je služna zemlja bil gozd ali za gozdarstvo namenjen svet.

Odkup je bil možen s plačilom ali pa z odstopom zemljišč. Vrednost pravic so skušali najprej določiti sporazumno, če pa sporazuma niso dosegli, je bil odkup opravljen na podlagi poprečnih lokalnih cen v letih 1836 - 1845, katerih vrednost je bila kapitalizirana s 5%. Pri odkupu pravic z odstopom zemljišč pa so vrednost zemljišča cenili po poprečnih dohodkih tedanje in perspektivne donosnosti zemljišč. Odstopljenih zemljišč (gozdov) praviloma niso smeli deliti na posebne dele (parte) posameznim uživalcem, ampak so pripadli celemu kraju ali soseski (občini).

Buržoazna oblast je s tem patentom skušala odpraviti in uravnati zemljiške služnosti in s tem oblikovati ustreznejše odnose, ki bi omogočili razvoj racionalnejšega kmetijstva.

Za gozdne upravičence pa je imel patent negativne posledice:

Izračun vrednosti pravic je temeljil na poprečnih cenah iz leta 1836 - 1845. Te so bile naslednje:

Tabela št. 1 Poprečne tržne cene za klaftro trdega in mehkega lesa na Kranjskem v letih 1836 - 1875

Leto	v goldinarjih/klafta			
	Tržne cene za trdi les		Tržne cene za mehki les	
	cena	indeks	cena	indeks
1836 - 1845	3,38	100	2,28	100
1853	6,03	178	4,24	186
1856 - 1860	6,05	179	4,17	183
1861 - 1865	6,34	187	4,35	191
1866 - 1870	6,33	187	4,18	183
1871 - 1875	7,06	210	5,00	220

Vir: 72, str. 90

Odkupne operacije pa so se zavlekle do sedemdesetih let, ko so bile cene 2 do 3-krat višje, poleg tega pa se je odkupnina lahko izplačala tudi v obligacijah, ki so bile stalno pod pariteto. Tudi v primeru odstopa gozdov je bila vrednost odkupnih kmečkih pravic računana na bazi cen 1836 - 1845 ter kapitalizirana s 5 %. Graščak pa si je smel zaračunati vrednost svojega gozda na podlagi dejanskih srednjih dohodkov, ki jih je pravilno kapitaliziral z (nižjo) gozdno obrestno mero. Rezultat takega izračuna je bil, da so kmetje dobili mnogo manj, kot so bile dejansko vredne njihove pravice. ŠUŠKOVIČ /92, str. 44/ navaja primer, da je nek kmet na Štajerskem dobil za svojo pravico do 100 klafter drv gozdno parcelo, ki mu je dajala le 14 klafter drv. In še davke je moral prevzeti zanj. Jasno je, da so bile tako majhne parcele kaj kmalu opustošene in je kmet ostal brez vsakega gozda.

Odkup in uravnavo zemljiških služnosti so izvajali nad dvajset let, od leta 1858 - 1880. Glavni del pa je bil izveden v sedemdesetih letih 19. stoletja. Na Kranjskem pa je bilo npr. do leta 1878 odkupljenih ali uravnanih okoli 70 % servitutov, tako da je bilo s servituti obremenjenih še 73.167,87 ha ali 18,3 % gozdne površine, na Primorskem 66.285,39 ha ali 36,6 % gozdne površine, na Štajerskem pa 127.601,57 ha oziroma 14,1 % gozdne površine (23, str. 65). Leta 1940 pa so na območju takratne Drvaske banovine, tj. Slovenije brez Primorske, ostale ohranjene še naslednje gozdne servitutne pravice: pašne pravice na 23.640 ha in steljarjenje na 374 ha oziroma skupaj na 3,5 % gozdne površine. Pravice do lesa so bile neznatne: 244 m³ tehničnega lesa in ca 70 prn drv (88, str. 4-5).

Čeprav je bil praviloma odstop gozdov mogoč le upravičencem kot celoti, ne pa individualno, in je bila delitev gozdov prepovedana tudi z zakonom o gozdovih leta 1852 /106/, so odstopljene gozdove upravičenci pogosto delili med seboj.

Individualne delitve pa so bile pogosto izvedene brez pravega premisleka in so le še bolj razdrobile gozdno površino in pospeševale njeno pustošenje. Tako so npr. na Kranjskem v letih 1881 - 1885 razdelili 7.042,24 ha na 3706 parcel, na Primorskem pa 1310,95 ha na 1402 parceli (1, str. 113). Težnje po individualizaciji so bile bolj razvite v tistih predelih, kjer je lesna trgovina že dosegla določeno stopnjo in so bili za prodajo lesa ugodni pogoji.

Tabela št. 2 Gozdne površine, obremenjene s servituti

Dežela	v % celotne gozdne površine		
	Leto		
	1878	1885	1940
Štajerska	14,1	12,0	
Kranjska	18,3	11,0	3,5 *
Primorska	36,3	23,0	

* Podatek za leta 1940 se nanaša na območje tedanje Dravske banovine
Viri: 1, 23, 88.

Novonastale razmere v pomarčni dobi so vnesle vrsto sprememb tudi v odnose srenjskih skupnosti. Po provizoričnem občinskem patentu leta 1849 so srenje upravičeno podredili novonastalim političnim občinam. Članom soseske so še naprej priznali užitne pravice na občinskih zemljiščih in predpisali, da ne sme nihče v večjem obsegu izkoriščati občinskega zemljišča kot mu je to potrebno za kritje lastnih potreb. Razdelitev občinskih gozdov pa je bila po gozdnem zakonu iz leta 1852 možna le z odobritvijo deželnega glavarstva.

Veliko zmedo je tedaj povzročalo vpisovanje skupne posesti v zemljiško knjigo. Patent ni jasno opredelil razmerja med novo politično in staro agrarno občino in je zato prihajalo do nejasnosti, iz katerih so se razvili mnogi spori. V mnogo primerih so skupno zemljo pripisali starim srenjam, s čimer pa je bilo lastništvo omejeno le na določen krog upravičencev. Zelo pogosto pa skupne zemlje v zemljiško knjigo sploh niso vpisovali ali pa so vpisovali ustrezne nerazdelne deleže neposredno upravičencem.

Gospodarjenje z odstopljenimi gozdovi je bilo pri malih in srednjih kmetih praviloma ekstenzivno. Gozdovi so bili nekoliko bolj oskrbovani pri velikih kmetih in pri veleposestnikih, ki pa so si pri odpravi servitutov znali obdržati večje dele najboljših gozdov. Slabo je bilo tudi gospodarjenje na kolektivni posesti. Vsak upravičenec si je prizadeval, da bi iz skupnih gozdov izvlekel čimveč koristi. Občinske gozdove so navadno razen upravičencev izkoriščale tudi občine same za

javne potrebe. Pri vsem tem pa niti občine niti posamezniki niso imeli dovolj smisla in znanja za smotrno in načrtno gospodarjenje z gozdovi.

3.1 Razvoj gospodarjenja s skupnimi gozdovi (gozdovi solastnikov)

Skupni gozdovi (ali gozdovi solastnikov) so, kot smo videli, zadnji ostanki skupnih površin, ki med razvojem niso prešle v individualno last ali pa so nastali ob uravnavi in odkupu servitutov.

Skupnosti, ki so gospodarile s skupnimi gozdovi, so imele v raznih krajih Slovenije različna imena: srenje, soseske, urbarijalne zajednice, korporacije itd. Vse pa so istega zgodovinskega porekla, so namreč zadnji ostanki nekdanjih realnih občin, ki so prenehale obstajati s formiranjem političnih občin. S skupnim imenom jih lahko imenujemo tudi agrarne skupnosti.

Žal pa takratna avstrijska zakonodaja ni dokončno uredila položaja novonastalih agrarnih skupnosti. Zlasti ni bilo določeno, kdo naj oskrbuje premoženje in kako naj se razdelijo vsakoletni užitki skupnega premoženja med udeležence. Zemljišča v skupni lastnini so zato marsikje neracionalno izkoriščali ali celo pustošili. Solastniki so imeli malo smisla za racionalno gozdno gospodarstvo, strokovnih kadrov, ki bi lahko skrbeli za gozdove pa ni bilo, ali jih solastniki niso mogli plačevati. V tem času tudi ni bilo slovenske strokovne gozdarske knjige, ki bi lastnikom gozdov na preprost in razumljiv način dala temelje za boljše gospodarjenje z gozdovi. Šele leta 1869 je izšla v slovenščini prva gozdarska knjiga, ki jo je napisal gozdar Mavricij Scheyer (71). Scheyer je v tej knjigi zlasti opozoril na nujnost racionalnega gospodarjenja s skupnimi gozdovi in z gozdovi, ki so jih kmetje dobili kot odškodnino za odkup servitutnih pravic:

"Zadnji čas je, da slovenski kmetje jenjajo tako neusmiljeno pokončavati gozdove, katere dobivajo za odškodovanje svojih gozdnih pravic, in da se poprimejo umnega gospodarstva svojih gozdov; kajti le z umnim gospodarstvom in oskrbovanjem prihranili se bodo lepi gozdovi, kateri bodo tudi prihodnjim rodovom zadostovali za domače potrebe; le umno gospodarstvo bode obvarovalo, da se vsa lepa slovenska zemlja ne spremeni v pusti kras".

V agrarnih skupnostih je zaradi neurejenih užitkov prihajalo tudi do mnogih sporov. Zato so si udeleženci sami delili skupne gozdove. Te delitve pa so bile ponekod zelo negospodarsko izvedene, nekatera oddelila so bila le nekaj metrov široka in več sto metrov dolga, ali pa so udeleženci prejeli na vsaki parceli, ki se je delila, po eno ali več oddelil, tako da so dobili na razdeljenem zemljišču mnogo majhnih raztresenih parcel. Razdelitve so navadno izvedli le na terenu, ne pa tudi v

katastru in v zemljiški knjigi. Veliko razdrobljenih razdelil so nato lastniki povsem izsekali, poseke pa prodali imovitejšim sosedom in lesnim trgovcem.

Obstoječe nejasnosti glede lastnine skupnih zemljišč je skušal odpraviti leta 1883 sprejeti državni zakon o nadrobni delitvi in ureditvi užitkov in uprave na skupnih zemljiščih (108) in na njegovi podlagi sprejeti deželni zakoni, leta 1887 za Kranjsko in 1909 za Štajersko. Ta zakon je tudi za skupne gozdove predvideval:

1. da se užitki uredijo z gospodarskim načrtom, uprava pa s statutom, ali pa
2. da se nadrobno razdele.

Skupna zemljišča so nadrobno delile posebne komisije za agrarne operacije. Te so razdelile veliko skupnih gozdov, vendar pa je leta 1939 ostalo v skupni lasti še 18.348 ha gozdov, ki so jih upravljale agrarne skupnosti (68).

Agrarne skupnosti so bile, kot celota, formalno dobro organizirane. Vsaka agrarna skupnost je bila sestavljena iz tki. udeležencev, ki so bili večinoma vsi iz ene vasi. Le tam, kjer je bivša realna občina obsegala več vasi, so bili tudi udeleženci iz več vasi. Udeleženci so imeli vsako leto občni zbor, na katerem so volili načelnika in gospodarski odbor ter se pogovorili o prihodnjem delu. Vse to poslovanje je bilo urejeno s tki. statuti. Za gospodarstvo samo pa so bili ponekod izdani gospodarski in pašni redi.

Povsem drugačna pa je bila slika notranjega ustroja agrarnih skupnosti, po katerem je bilo urejeno udeleženstvo in velikost udeležnih pravic. Užitek skupnih zemljišč namreč ni bil dostopen vsem tistim, ki so te užitke dejansko potrebovali. Užitek je pripadal le nekaterim posestnikom v vasi - udeležencem, ne glede na to ali so užitke potrebovali ali ne. Tudi velikost užitka, t.j. udeležne pravice, niso bile med udeležence tako razdeljene, da bi ustrezale dejanskim potrebam. Udeležne pravice so določevali in pozneje prodajali in odstopali na način, ki ni ustrezal niti gospodarskim niti socialnim načelom. Posledica tega je bila, da so imeli ponekod udeležne pravice v rokah celo nekmetje najrazličnejših poklicev, ki niso imeli ničesar skupnega s kmetijskim gospodarstvom.

Vprašanje skupnih gozdov, s katerimi so gospodarile agrarne skupnosti, je bilo dokončno rešeno v novi Jugoslaviji.

3.2. Razvoj gospodarjenja z individualnimi kmečkimi gozdovi

Proces individualizacije gozdne posesti sega pravzaprav že v starejše obdobje, ponekod celo v kolonizacijsko dobo, vendar takrat ni imel globlje osnove. Kmečki

gozdovi se npr. navajajo v lastninskem gradivu že v 15. stoletju, vendar pa vse do 17. stoletja zaradi obsežnih servitutnih in srenjskih gozdov niso imeli večjega obsega. Pretežna večina kmetov je bila vezana na servitutne in srenjske gozdove. Le pri redkih je posest dosegla takšno stopnjo ravnovesja obdelovalnih, pašnih in gozdnih površin, da so bili gospodarsko povsem neodvisni od srenjskih ali služnostnih pravic.

Število kmečkih gozdov se je povečalo od 15. stoletja dalje, zlasti pa še, ko so v 18. stoletju začeli deliti skupno zemljo. Delitev skupne zemlje na individualne parcele pa je bila izvedena često brez pravega premisleka. Tako so npr. na območju davčne občine Podkraj razdelili 554 ha gozdov med 53 upravičencev. Na vsako hišo je odpadlo 10 ha; 554 ha so razdelili na 10 delov, vsak ta del pa še na 53 delov. Celotna površina je bila tako razdeljena na 530 parcel po 1 ha površine. Vsak upravičenec je dobil 10 delov po 1 ha, ki so bili povsem razmetani (5, str. 22). Podobne primere negospodarske delitve najdemo tudi kasneje pri postopkih tki. agrarnih operacij.

Individualni zasebni gozdovi so torej že ob samem nastajanju bili v pretežni meri majhni in razdrobljeni. V nadaljnjem razvoju pa se je začel še proces drobljenja že tako majhne posesti.

3.2.1. Drobljenje kmečke gozdne posesti in prvi poskusi povezovanja in združevanja

Drobljenje kmečke gozdne posesti se pojavlja sprva kot rezultat dedovanja. V srednjeveškem pravu se glede dedovanja stikata dve načeli:

- načelo dedovanja enako upravičenih dedičev po enakih, realno deljivih delih,
- načelo nedeljivosti zapuščine.

Kdaj so uporabljali eno in kdaj drugo načelo, je bilo odvisno od značaja zapuščine. Premičnine osebne uporabe so najbrž vedno delili po osebah. Načelo realne delitve med dediče pa je bilo najtežje izvedljivo tam, kjer je bil glavni del zapuščine zaokrožen agrarni obrat preračunan na delovno silo in potrebe ene družine. Tu je že zemljiško gospostvo, tudi kolikor je dejansko dopuščalo dedovanje kmetij, skrbelo za njihovo nedeljivost. Prvotno so nedeljivost najbrž dosegli s tem, da so le eni osebi priznali dedno pravico. Ko pa se je uveljavilo skupno dedovanje enako upravičenih, so nedeljivost kmetije dosegli s tem, da so uvedli odpravnino. Ta je omogočala dedovanje po idealnih deležih, vendar ob nedeljivosti kmetije. Kmetijo je dejansko prevzel samo en dedič, ki je moral drugim dedičem izplačati njihove dedne deleže.

Pestřejši promet s kmečkimi zemljišči se je začel v 19. stoletju, ko so Francozi v Ilirskih provincah odpravili omejitve za delitev kmetij. Podlago za delitev je pri nas ustvaril v deželah, ki so jih 1809. leta okupirali Francozi - že zakonik Code Napoleon, ki je določil, da se mora rodbinska posest pri dedovanju razdeliti na toliko deležev, kolikor je dedičev. Po povratku Avstrijcev omejitve niso bile v celoti obnovljene. Leta 1868 je bilo v vseh naših deželah namesto dotedanjšega slovanskega oziroma germanskega prava za kmete uvedeno rimsko pravo, ki je pospešilo razkosanje zemljišč. Državni zakon iz leta 1889 je sicer postavil nekatera osnovna načela, po katerih naj bi se omejevala delitev srednjevelikih kmetij med dediče, vendar je prepuščal podrobnejše določbe o tej prepovedi deželam. Tak deželni zakon pa je dobila samo Koroška, tako da se drugod državni zakon praktično ni mogel izvajati.

Gozdno posest so, razen zaradi dedovanja, često delili tudi zaradi težkih gospodarskih pogojev, v katerih so se znašli lastniki. Prezadolženi posestniki so se s prodajo gozdov skušali rešiti tudi dolgov in tekočih obresti.

V stari Jugoslaviji so skušali preprečevati drobljenje gozdov tudi z administrativnimi ukrepi. Zakon o gozdovih iz leta 1929 (109) je določal, da se gozdovi in gozdna zemljišča zasebnikov smejo deliti samo z dovoljenjem oblasti. Tako dovoljenje je za gozdove do 500 ha dajal ban, za večje površine pa minister za gozdove in rude. Dovoljenja niso smeli odreči, če ni bilo za to tehtnih razlogov oziroma samo, če bi delitev ogrozila trajnost gozdnega gospodarstva.

Določila zakona pa so bila premalo precizirana in so jih v praksi brez težav obšli. Tako so npr. v letih 1934 - 1937 razdelili na območju takratne Dravske banovine 818 parcel (48-51).

Drobljenje gozdnih posestev je povzročilo tudi mnoge gozdnogospodarske težave in probleme. Na razdrobljeni posesti ni bilo več mogoče racionalno gospodarjenje, donosi so komaj krili lastne potrebe, tržni presežki so bili neznatni. Posestniki z majhno tržno proizvodnjo se niso mogli samostojno ukvarjati s prodajo. Osamosvojili so se torej samo v proizvodno-tehničnem pogledu, saj so samostojno odločali o tem kaj, koliko in kdaj bodo sekali v svojem gozdu. V komercialnem pogledu pa so bili povsem odvisni od lesnih trgovcev.

Gospodarska miselnost kmeta tedanje dobe se je, zaradi vabljivih liberalističnih gesel o gospodarski svobodi razvijala v skrajno individualistični smeri. Zato tudi prve ideje o združništvu, ki naj bi povezalo in gospodarsko okrepilo razdrobljene posestnike in drobne proizvajalce, niso naletete na veliko razumevanje gozdnih posestnikov.

Prva gozdna zadruga je bila na Slovenskem ustanovljena leta 1894 v Lovrencu na Pohorju in je delovala le osem let. Leta 1907 je bila ustanovljena tudi gozdna zadruga v Padričah pri Trstu. Ta zadruga je imela izredno lepe uspehe pri gozdnogospodarski dejavnosti. Zadrugniki so se ukvarjali skupno tako z gojenjem kot tudi z izkoriščanjem gozdov. Zadruga deluje še danes. Drugod na Slovenskem se zadruge niso razvile.

Leta 1929 sprejeti jugoslovanski zakon o gozdovih je sicer imel tudi določila o gozdnih zadrugah, vendar je njihovo uresničevanje vezal na sprejem zakona o zadrugah. Splošni zakon o zadrugah, ki je bil izdan leta 1937, pa ni imel glede gozdnih zadrug nobenih določil. Očitno pa tudi sami gozdni posestniki niso bili zainteresirani za ustanavljanje pravih gozdnih zadrug, ki bi se, razen z izkoriščanjem gozdov, prvenstveno ukvarjale z gozdnogojitvenimi deli in posvetile večjo pozornost gospodarjenju na mali gozdni posesti sploh. ŠIVIC (88) je vzroke za nezanimanje gozdnih posestnikov za vključevanje v gozdne zadruge ocenil takole:

"Toda med kmetskimi gozdnimi posestniki je le malo zanimanja za zadruge te vrste (gozdne zadruge, o.p.). Vzrok odpora je največkrat bojazen, da bi trpeli posamezniki škodo na račun drugih; ta bi prišel v zadrugo z lepo obraslim gozdom, drugi s praznim in izčrpanim itd. ... Značilno je, da se zadrugna misel ni obnesla niti pri agrarnih skupnostih, koder so pravzaprav dani vsi pogoji za skupno oskrbovanje gozdov. Nasprotno: solastniki sestavljajo zahteve, da se skupni gozdovi po oblastih za agrarne operacije čimpreje razdelijo, da more vsak posestnik s pripadlim oddelilom svobodno razpolagati. Zato gozdnih zadrug, kakor so zamišljene v zakonu o gozdovih, v Dravski banovini nimamo nobenih."

Pač pa so bile osnovane številne gozdne zadruge v zvezi z izvajanjem zakona o likvidaciji agrarne reforme iz leta 1931. Te zadruge naj bi prevzele v svojo upravo razlaščene veleposestniške gozdove. Ker pa so bili ti gozdovi dodeljeni v upravo začasni državni upravi razlaščenih veleposestniških gozdov, je večina novo ustanovljenih zadrug takoj razpadla ali pa se spremenila v pašniške zadruge (76).

Bolj pa so bili gozdni posestniki dostopni za povezovanje v l e s n i h zadrugah. Prvi začetki takih skupnosti gozdnih posestnikov so bile tki. španovijske žage, ko si je manjše število gozdnih posestnikov postavilo skupno žago. Te skupnosti pa so kmalu propadle, ker niso zajele manjših posestnikov.

Ponovno so zadrugne žage oživele v letu 1919, ko je slovenska ljudska stranka začela z načrtnejšim pospeševanjem zadrugništva. Ves njen trud pa je slonel predvsem na političnih ambicijah. Na veliko so pričeli z ustanavljanjem novih žag,

predvsem tam, kjer se je obetal dober zaslužek in kjer so pričakovali, da bodo kmetje zaradi politične pripadnosti dajali prednost novi, združni žagi. Nekaj let so združne žage lepo napredovale, gozdni posestniki so radi dovažali les, ker so jim ga plačevali bolje kot lesni trgovci.

Povojni konjunkturi za les, pa je v letih 1924 - 1926 sledila kratka gospodarska depresija. Že ob prvih težavah so bile združne žage močno prizadete, mnoge so hitro propadle in celotna akcija se je končala s precejšnjo poslovno izgubo.

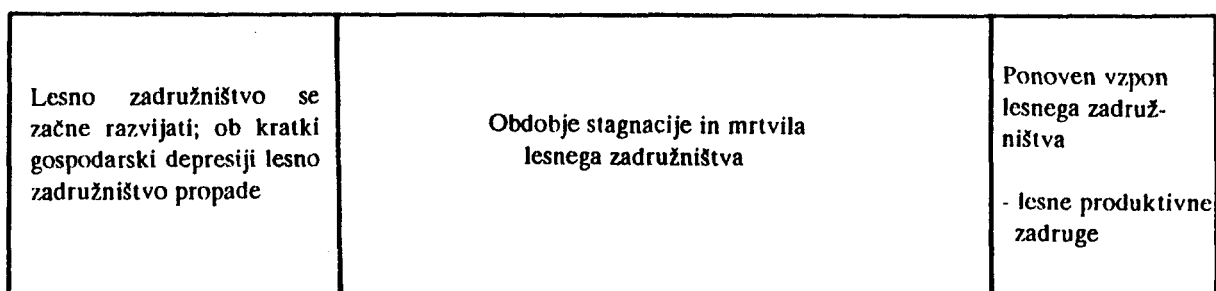
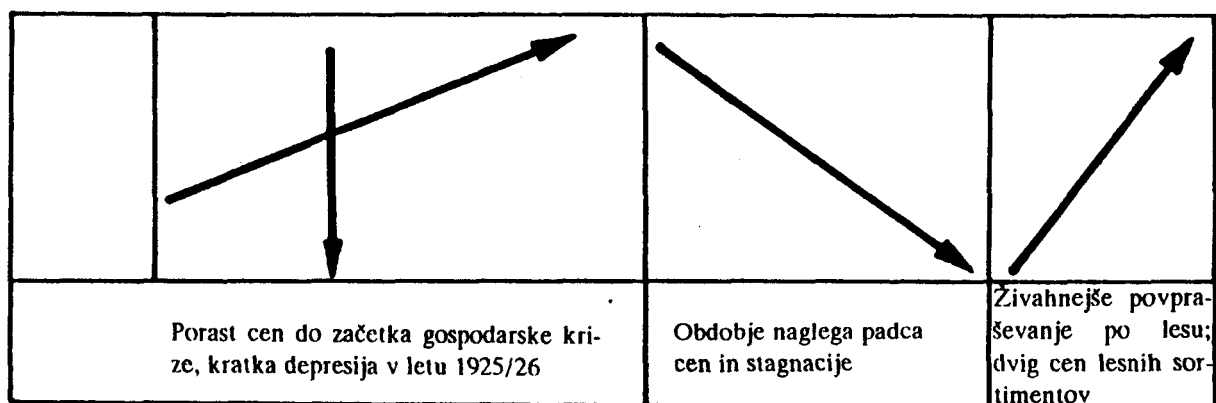
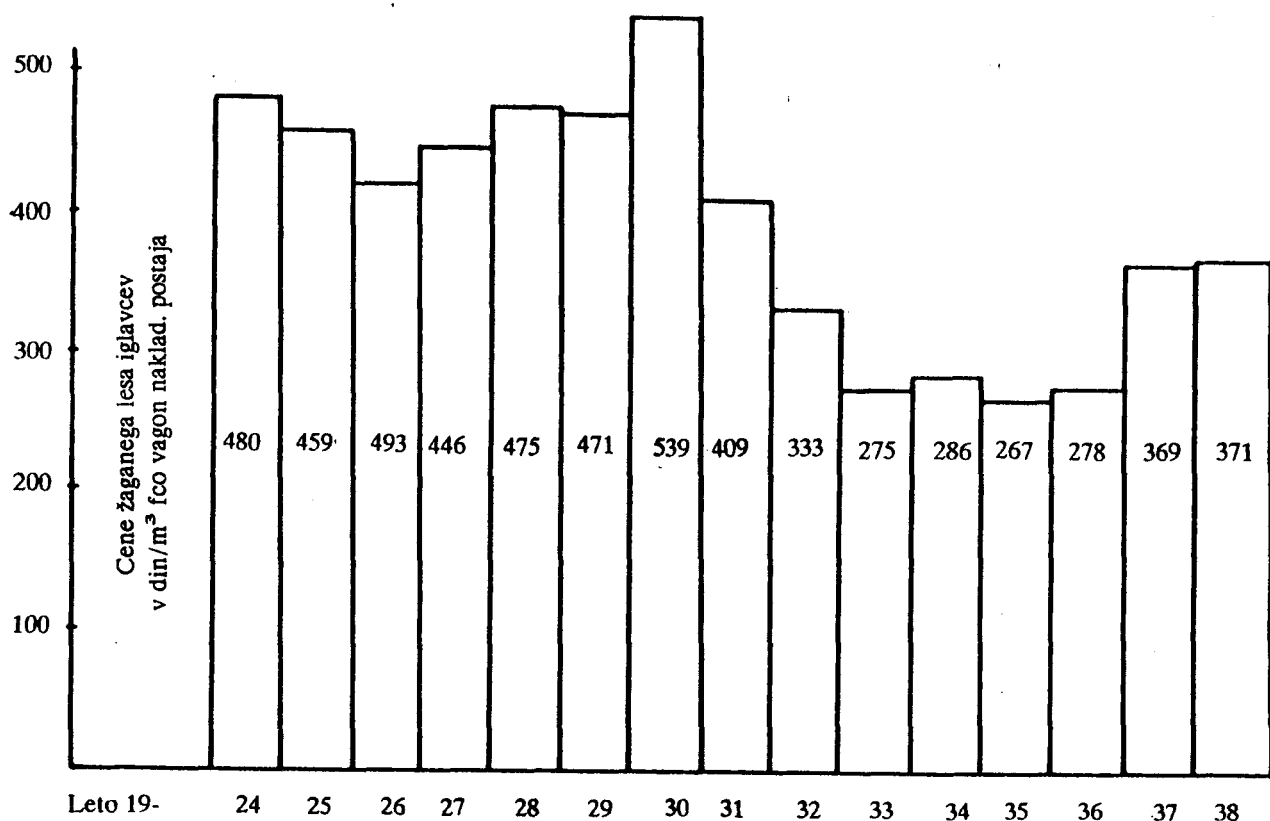
V obdobju splošne gospodarske krize je trgovina z lesom zastala in vse bolj nazadovala ter prišla v nevzdržen položaj okoli leta 1935. Tudi lesno združništvo se v tem času ni razvijalo. Ponoven razmah združništva se je pričel šele po letu 1936, ko se je začelo živahnejše povpraševanje po lesu in so porasle cene lesnih sortimentov. Mali gozdni posestniki so se v tem času tudi vse bolj zavedali, da z niskimi cenami gozdnih sortimentov nosijo največji del bremena pri sanaciji lesne industrije in trgovine. To spoznanje jih je napotilo, da so se pričeli združevati v lesnoproductivnih zadrugah. Lesno-productivne zadruge so povezovale gozdne posestnike določenega območja v združno skupnost zaradi pospeševanja gozdne proizvodnje, obdelave, predelave in prodaje lesa in lesnih izdelkov. Ukvarjale so se z izkoriščanjem lastnih gozdov, s predelavo lesa in prodajo izdelkov na domačem in tujem tržišču.

Člani so se med seboj zavezali, da si bodo uredili lastno skladišče, zgradili lesni obrat in da bodo vso surovino iz svojih gozdov prodali zadrugi v predelavo in vnovčenje. Vsi člani zadruge so bili ne glede na velikost gozdne posesti enakopravni pri upravljanju zadruge.

Prva takšna zadruga je bila ustanovljena v Lovrencu na Pohorju, potem pa na Verdu, v Selški dolini in drugod. V kratkem času je delovalo že 20 lesno-productivnih zadrug. Poslovanje teh zadrug je bilo tako uspešno, da so lahko svojim članom plačevale les za 30-50 % bolje kot so nevčlanjenim kmetom plačevali lesni trgovci. Zadruge so svojo proizvodnjo usmerile predvsem v izvoz in so zato ustanovile osrednjo zadrugo za izvoz lesa MARAD.

Lesno-productivne zadruge so nastale kot obramba gozdnih posestnikov pred izkoriščanjem lesnih trgovcev. Zato so se ukvarjale izključno s proizvodnjo, predelavo in prodajo lesa. Zato je tudi razumljivo, da so bolj uspevale in se razvijale v obdobjih konjunktore, stagnirale in propadle pa so v obdobju gospodarske depresije. To gibanje je lepo razvidno iz diagrama št. 1, kjer je pokazano gibanje cen žaganega lesa v obdobju 1924 - 1938 in razvojni proces lesnega združništva. Ob padajočih cenah lesnih proizvodov je propadlo tudi lesno združništvo, ob

Slika 1. GIBANJE CEN ŽAGANEGA LESA V OBDOBJU 1924-1938 IN RAZVOJNI PROCES LESNEGA ZADRUŽNIŠTVA

Viri: 64, 85

povečanem povpraševanju po lesu in s tem povečanih cenah pa je oživljalo in se hitreje razvijalo tudi zadružništvo.

Novi ukrepi za povezovanje razdrobljene kmečke gozdne posesti so bili izvedeni v povojnem obdobju in so prek različnih oblik povezovanja privedli v letu 1965 do skupnega gospodarjenja z družbenimi in zasebnimi gozdovi.

3.2.2. *Gozdna agrarna reforma v stari Jugoslaviji*

V začetku tega stoletja je za naše dežele značilno kopičenje gozdov v rokah veleposestnikov, medtem ko se je gozdna posest malih in srednjih kmetov še naprej drobila. Popis kmetijskih obratov leta 1902 je pokazal, da takrat na Slovenskem kar 40 % kmečkih posestev sploh ni imelo gozda, 45 % pa manj kot 5 ha. Pretežni del gozdov so imeli v rokah veleposestniki. Veleposestniško posest lahko razdelimo na štiri značilne skupine:

- fevdalna posest, ki je bila ostanek srednjeveških fevdov in fidejkomisov, in je bila vsa v rokah tujerodnega plemstva;
- kapitalistična veleposest, ki je nastala s svobodnim prometom z gozdovi in je bila največkrat last velikih industrijskih podjetij, ki so bila deloma že v domačih rokah;
- cerkvena posest;
- velika kmečka posest, največkrat v alpskih krajih.

Največje gozdne površine so imeli:

Karel Auersperg, Kočevje	22 856 ha
Ljubljanska škofija	6 605 ha
Hugo Windischgraetz, Oplotnica	8 651 ha
Ferdo Attems, Slovenska bistrica	5 513 ha
Vincenc Turn, Ravne	5 659 ha
Alfonz Zabeo, Ruše	4 198 ha
Douglas Turn, Guštanj	3 824 ha
Karel Born, Tržič	3 806 ha
Nik. Esterhazy, D. Lendava	3 776 ha
Hrvatska eks. banka, Zagreb	3 473 ha
Meščanska korporacija, Kamniška Bistrica	3 019 ha

Gozdnih posestev s površino nad 500 ha je bilo na Slovenskem okoli 120, zajemala pa so 25 % vse gozdne površine.

V novi državi so kmetje pričakovali predvsem razširitev svoje proizvodne osnove - pričakovali so izvedbo agrarne reforme. Agrarna reforma je izvirala na eni strani

iz socialnega stremljenja, da se veleposestniška zemlja razdeli med ljudi brez zemlje ali med male kmete, na drugi strani pa so ji dale gibalno silo težnje, da se ukinejo tudi tiste institucije, ki so ostale iz fevdalne dobe kot veleposestva, katerih lastniki so predstavljali sloj zatiralcev.

Takoj po razsulu Avstro-Ogrske je bilo Narodno vjeće v Zagrebu prisiljeno pod vplivom revolucionarnih kmečkih zahtev obljubiti malim kmetom zemljo, ki naj bi jo z agrarno reformo vzeli veleposestnikom. Že kmalu po ustanovitvi nove države so bile (leta 1919) izdane Prehodne odredbe za pripravo agrarne reforme (110). V teh odredbah je bilo med drugim določeno, da se razlastijo vsa veleposestva, kaj pa se šteje za veleposestvo, naj bi določal poseben zakon. Ne glede na to so bila takoj razglašena za veleposestva vsa fidejkomisna posestva in posestva s površino vsaj 100-500 oralov (57,5 - 287,5 ha). Glede gozdnih veleposestev je bilo določeno, da se "vsi večji gozdni kompleksi poddržavijo, kmetje pa bodo imeli v njih pravico do paše, drv za kurjavo in stavbnega lesa" (110). Nikjer v odredbah pa ni bilo jasno povedano, kaj so večji gozdni kompleksi in, ali se razlastijo veleposestva v celoti ali samo kar je nad 100-500 oralov. Odprto je ostalo tudi vprašanje, kdo bo plačal odškodnino.

Šele uredba o prepovedi odsvojitve in obremenitve leta 1919 je bolj natančno določila, kaj je veleposest in da se veleposestnikom ne odvzame vsa zemlja, ampak jim ostane določen maksimum. Za Slovenijo je bilo določeno, da smejo veleposestniki obdržati 75 ha obdelovalne zemlje in 200 ha zemlje sploh. Kar je presehalo maksimum, naj bi razlastili, vendar pa agrarni interesenti ne bi dobili tega v last, ampak samo v začasen zakup, dokler se ne uredi agrarna zakonodaja.

Veleposestniški krogi, združeni v organizaciji "Njiva", so se upirali agrarni reformi. Agrarni interesenti pa so bili samo deloma organizirani, v letih 1919 in 1920 v Kmetško-delavski zvezi, ki pa je propadla. Odločnejšo borbo za pravico agrarnih interesentov je vodila šele leta 1928 ustanovljena Zveza slovenskih agrarnih interesentov. Kmečke množice niso imele niti podpore strokovnih gozdarskih krogov, ki se niso posebno zavzemali za agrarno reformo. Gozdarsko društvo je izdalo leta 1919 poročilo o stališču, ki ga je zavzelo do agrarne reforme. Društvo je sicer pozdravilo pravično agrarno reformo, zahtevalo pa je, da se agrarna reforma dotakne gozdov le tam in toliko, kolikor so podane lokalne potrebe. Društvo se sicer ni izreklo proti razlastitvi nekaterih preobsežnih veleposestev, vendar pa naj bi veleposestva imela do 5000 ha površine. Ista spomenica je na drugi strani predlagala razdelitev državnih gozdov ter v zameno za agrarno reformo povišanje davkov na gozdove.

S podobnim stališčem je leta 1921 javno nastopil tudi takratni predsednik gozdarskega društva Josip Lenarčič, veleposestnik z Verda. (41).

Prvi ukrepi agrarne reforme so zadevali predvsem kmetijske površine. V Sloveniji, kjer so prevladovala gozdna veleposestva, torej agrarna reforma ni dosegla svojega namena, ker ni zadela glavnega veleposestniškega imetja - gozda.

Pač pa so leta 1922 rešili vprašanje pravic kmetov do lesa za kurjavo in stavbnega lesa iz veleposestniških gozdov (113). Interesenti agrarne reforme, in sicer dobrovoljci, revni poljedelci in ostali poljedelci v okolišju gozdnih veleposestev, so lahko dobili neizogibno potreben les za kurjavo, če jim ni zadoščala lastna gozdna posest. Te potrebe so morali kriti iz rednega etata posestva. Količina drv je znašala za vsako hišno gospodarstvo do 8 prm, v krajih, kjer je zima daljša pa do 16 prm. Podobni so bili kriteriji za dodeljevanje stavbnega lesa. Cene tega lesa je določal okrajni gozdar, pri tem pa je moral upoštevati upravne stroške, kulturne stroške, davke, določen odstotek čistih dohodkov, vrsto lesa, oddaljenost gozda itd.

Razmeroma dolgo "mrtvo" obdobje je imelo negativne posledice tudi za stanje gozdov. Zaradi negotovosti glede lastnine veleposestniki niso hoteli ničesar vlagati v posestva, marsikdo pa tudi ni mogel, ker zaradi prepovedi obremenitve ni dobil kreditov. Tako so zlasti propadle razne naprave (45).

Agrarni interesenti pa so na drugi strani očitali razlaščenim veleposestnikom, da so pričeli gozdove premočno izkoriščati. Kontrole teh pritožb tega niso potrdile, temveč se je pokazalo, "da imajo nekatera posestva celo dosti prihrankov iz preteklih let" (45).

Leta 1931 je bil izdan zakon o likvidaciji agrarne reforme na veleposestvih (114). Zakon je določal, kaj se šteje za veleposestvo. V Dravski banovini so bila to posestva, ki so presegala 75 ha obdelovalne zemlje in 200 ha zemlje sploh. Važno pa je tudi določilo, da pridejo pod agrarno reformo tudi pašniki in gozdovi nad 1000 ha površine. Zakon je tudi določil kdo je agrarni interesent. To so bile skupine poljedelcev kot pravne osebe (zadruga). Ti interesenti so smeli biti tudi agrarni interesenti za gozdove, ki so jim bili potrebni za pašo, preskrbo s kurivom in stavbnim lesom, lesom za domačo obrt in ostale gospodarske potrebe. Pomembno je tudi določilo, da se pri fidejkomisih, čeprav niso spadali pod agrarno reformo, briše odsvojitna in obremenilna prepoved, kar pomeni, da so bili fidejkomisi odpravljeni.

V Sloveniji so kot agrarni interesenti prišle v poštev politične občine in organizirane skupine kmetov - zadruga. Proti temu, da bi bile politične občine

agrarni interesenti so bili naslednji pomisleki:

"Politične občine ne morejo biti agrarni interesenti, ker vsi njihovi občani niso v takšnem socialnem in gospodarskem položaju, kakor ga za agrarne subjekte predvidevata duh in tendenca agrarnega zakona. Da bi se političnim občinam dodelili razlaščeni gozdovi je nemogoče, ker je agrarna reforma namenjena agrarnim interesentom, kmetijski sirotinji takorekoč, ne pa možnosti, da bi mogle občine zmanjšati svoje proračune zaradi eventualnih dohodkov iz razlaščenih gozdov, od česar bi imeli koristi ne samo siromašni, temveč predvsem veliki davkoplačevalci. Torej pridejo v poštev imovinske občine, ki obstoje na Hrvaškem, v Sloveniji pa ne, in pa organizirane skupine poljedelcev, torej zadruga". (65, str. 60).

Med številnimi zadrugami v Sloveniji pa je bilo malo takih, ki bi po svojih pravilih in namenu prišle v poštev kot agrarni subjekti za razlaščene gozdove. Zakon pa je določal, da se morajo agrarni subjekti prijaviti v 30 dneh od uveljavitve zakona. Zato je Zveza slovenskih agrarnih interesentov v pičlih 25 dneh organizirala 176 pašniških in gozdnih zadrug, ki so se pravočasno prijavile kot agrarni subjekti za razlaščene veleposestniške gozdove v svojem okolišu.

Zveza slovenskih agrarnih interesentov ni bila zato, da bi se razlaščene gozdne površine še naprej delile, pač pa, da je treba iz vseh razlaščenih gozdov storiti eno samo upravno in gospodarsko enoto. Zahtevali so, da se dohodki iz teh razlaščenih površin "uporabijo v socialno politično korist in namene tistega sloja, zaradi katerega je bila agrarna reforma izvedena" (65, str. 42).

Čisti dohodek iz razlaščenih gozdov naj bi šel za plačilo odškodnine, pozneje pa v sklad za kmetско starostno zavarovanje.

Vendar so bila prizadevanja Zveze slovenskih agrarnih interesentov zaman, ker so bili razlaščeni gozdovi dodeljeni političnim občinam.

Po zakonu o likvidaciji agrarne reforme je prišlo pod agrarno reformo 77 veleposestev, le tista, ki so imela nad 75 ha obdelovalne zemlje in nad 1000 ha gozdov. Vsa ta posestva so merila 143.447 ha, od tega je bilo 105.955 ha gozdov. Vendar pa je bilo za razlastitev določenih samo 31.922 ha gozdov na 13 gozdnih veleposestvih. Na podlagi dopolnjenega zakona o likvidaciji agrarne reforme pa je bilo leta 1933 razlaščeno še veleposestvo ljubljanske škofije.

Veleposestniki pa so namesto odškodnine za razlaščene gozdove sklenili z občinami sporazume o odstopu dela gozdov brezplačno in brez bremen, pod pogojem, da je

preostala gozdna površina ostala veleposestniku. Ponekod so ponudili veleposestniki manjše površine gozdov zastonj, samo da jim je ostala že razlaščen površina, drugod so dajali brezplačno kurjavo in gozdne proizvode, če se je občina odrekla razlaščenim gozdovom. S takimi sporazumi je bilo rešeno gozdno vprašanje na 9 veleposestvih, samo na treh je bila izvedena razlastitev proti odškodnini. Tako je merila končno razlaščen površina 16.354 ha, brezplačno odstopljena gozdna površina 7.339 ha, skupaj torej 23.693 ha.

22.170 razlaščenih gozdov je prevzela v upravo začasna državna uprava razlaščenih gozdov, ostalo površino pa so dobile občine. Gozdovi so ostali pod začasno državno upravo vse do leta 1945, ko je bila ta uprava ukinjena, gozdovi pa so prešli v državno last.

Agrarna reforma v stari Jugoslaviji ni izpolnila pričakovanj kmečkih množic. Gozdna veleposestva so bolj ali manj ostala neokrnjena. Tik pred drugo svetovno vojno so se v okviru kmetijske zbornice spet zavzeli za ponovno razlastitev veleposestev, vendar je vojna prekinila ta prizadevanja. V novi Jugoslaviji pa so se tudi v gozdarstvu oblikovali novi lastninski odnosi.

4. VIRI IN LITERATURA

1. Aus dem Statistischen Jahrbuch des k.k. Ackerbau Ministerium, Mitt. des krainische-küstenländischen Forstverein XIII., Wien 1889
2. Baš, F., Življenski nivo kmeta, Socialni problemi slovenske vasi I.zv., Ljubljana 1938
3. Bauer, O., Der Kampf um Wald und Weide, Wien 1925.
4. Benedičič, V., Gospodarjenje s premoženjem bivših agrarnih skupnosti, Sodobno kmetijstvo 1970, 12 in 1971, 1.
5. Bericht über die fünfte ordentliche Jahresversammlung des krainisch-küstenländischen Forstverein in Ratschach-Laibach am 23. und 24. Oktober 1880. Mitt. des krainisch-küstenländischen Forstverein VII/1881/ Wien 1881.
6. Blaznik, P., Kolonizacija Selške doline, Ljubljana 1928.
7. Blaznik, P., Gozdovi na loškem polju, Kronika 1953, I.
8. Blaznik, P., Enote kmetskih gospodarstev na Slovenskem, Kronika 1961, 3.
9. Blaznik, P., Enote individualne posesti, Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, I, Ljubljana 1970.
10. Blaznik, P., Kolektivna kmečka posest, Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, I., Ljubljana 1970
11. Blaznik, P., Poljska razdelitev, Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, I., Ljubljana 1970.

12. Bleiweis, J., Zgodovina c.k. kranjske kmetijske družbe s statističnim popisom kmetijstva na Kranjskem, Ljubljana 1854.
13. Bratko, I., Nekmetska in tuja zemljiška posest v Sloveniji, Tehnika in gospodarstvo 1939, 7-8.
14. Bratko, I., Naša kolonizacija, Sodobnost 1940, 1-2.
15. Bratko, I., Razvoj poljedelskih obratov na slovenskem ozemlju v obdobju 1902-1931, Obzorja 1940, III.
16. Britovšek, M., Razkroj fevdalne agrarne strukture na Kranjskem, Ljubljana 1964.
17. Božič, C., Gospodarski vidiki malega gozdnega posestnika, Kmetovalec 1932, 109.
18. Čokl, M., Oskrbovanje gozdov, Gozdarska anketa 1941, Ljubljana 1941.
19. Čulinovič, F., Slom stare Jugoslavije, Zagreb 1958.
20. Dimitz, L., Statistisches Jahrbuch des k.k. Ackerbau-Min. für 1874- II. Heft - Forst und Jagdstatistik, Wien 1895.
21. Erič, M., Agrarna reforma u Jugoslaviji 1918-1941, Sarajevo 1958.
22. Erjavec, F., Kmetiško vprašanje v Sloveniji, Ljubljana 1928.
23. Erläuternde Bemerkungen zum Entwurfe eines neuen Forstgesetzes, Mitt. des krainisch-küstenländischen Forstvereins IV/1878/, Laibach 1878.
24. Gestrin, F., Melik, V., Slovenska zgodovina 1792-1918, Ljubljana 1966.
25. Gestrin, F., Oris gospodarjenja na Slovenskem v obdobju zgodnjega kapitalizma, Kronika 1969, 1.
26. Gozdarstvo v Sloveniji, Ljubljana 1923.
27. Grafenauer, B., Zgodovina slovenskega naroda I.-V- zv-, Ljubljana 1954, 1955, 1956, 1961, 1962.
28. Grafenauer, B., Boj za staro pravdo na Slovenskem, Ljubljana 1974.
29. Grafenauer, B., Gospodarski obrat kmetije, Gospodarska in družbena zgodovina Slovenije I., Ljubljana 1970.
30. Guzelj, A., Navod za oskrbovanje malih gozdnih posestev na Kranjskem, Ljubljana 1903.
31. Janša, O., Agrarna reforma v Sloveniji med obema vojnama, Zgodovinski časopis 1965.
32. Jošt, M., K zaščiti gozdnih kmetij, Gozdarski vestnik 1938.
33. Jurhar, F., - Miklavžič, J., - Sevnik, F., - Žagar, B., Gozd na Krasu Slovenskega primorja, Ljubljana 1963.
34. Juvan, J., Nekaj podatkov o zgodovinskem razvoju gospodarjenja z gozdovi v triglavskem območju, Gozdarski vestnik 1966.
35. Kardelj, E., Problemi socialistične politike na vasi, Ljubljana 1959-
36. Kerenčič, B., Študij o naši vasi, Ljubljanski zvon LXI/1936.
37. Kidrič, B., O Prepeluhovi agrarni reformi, Zbrano delo I., Ljubljana 1958.
38. Kos, M., in sodelavci, Zgodovinska čitanka, Ljubljana 1969.

39. Kratko poročilo o stališču, ki ga je zavzelo Gozdarsko društvo napram agrarni reformi, Ljubljana 1919.
40. Krošelj, A., Zemljiška odveza na Kranjskem, Ljubljana 1941.
41. Lenarčič, J., Misli o agrarni reformi, Ljubljana 1921.
42. Leskovec, A., Pohorski gozd mariborske meščanske srenje, Časopis za zgodovino in narodopisje 1967.
43. Lemež, M., Slovensko zadružništvo v preteklosti in bodočnosti I. in II. del, Črnomelj 1945, rokopis.
44. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1930, Ljubljana 1931.
45. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1931, Ljubljana 1932.
46. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1932, Ljubljana 1933.
47. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1933, Ljubljana 1934.
48. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1934, Ljubljana 1935.
49. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1935, Ljubljana 1936.
50. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1936, Ljubljana 1937.
51. Letno poročilo o šumarstvu i lovu, 1937, Ljubljana 1938.
52. Maister, H., Zaposlitev kmetijskega prebivalstva, Socialni problemi slovenske vasi II. zv., Ljubljana 1958.
53. Marenčič, J., Slovenska vas pod kapitalističnim jarmom, Ljubljana 1937.
54. Marinkovič, M., Mogućnost unapredjenja šumskog zadrugarstva, Jugoslovanski ekonomist 1936.
55. Marinkovič, P., Strukturne promene na selu kao rezultat ekonomskog razvitka - period 1900-1960, Beograd 1963.
56. Miklavžič, J., Gospodarsko propadanje slovenskega kmetijskega življenja na Pohorju, Samouprava 1938.
57. Miklavžič, J., Gozdarska politika in kmetijsko gospodarstvo, Gozdarska anketa 1941.
58. Mirkovič, M., Ekonomska historija Jugoslavije, Zagreb 1968.
59. Mohorčič, I., Industrijsko odpiranje in izkoriščanje kočevskih gozdov, Ljubljana 1958, rokopis.
60. Naši gozdovi in žage, Ljubljana 1939.
61. Perušič, A., Dioba privatnih šuma, Šumarski list, 1938, 1.
62. Perušič, A., Porez na naše šume, Šumarski list 1938, 2.
63. Pipan, R., Slovenski gozdovi, Nova proizvodnja 1960, 1/2, 3/4, 6 1961, 2/3, 4/6 1962, 1, 2, 4 1963, 1, 5/6 1964, 3/4, 5 1965, 1/2, 3/4, 6.
64. Pipan, R., Razvoj uredjivanja seljačkih šuma u NR Sloveniji I. Kratak pregled istorijskog razvoja i sadanje strukture privatnog šumskog posjeda u Sloveniji, rokopis, brez letnice.
65. Prepeluh, A., Naš veliki socialni problem - agrarna reforma, Ljubljana 1933.
66. Putick, V., Gozdarstvo na Kranjskem, Šumarski list 1922.

67. Putick, V., - Šivic, A., Prispevek k smernicam naše gozdarske politike, Šumarski list 1922.
68. Rauter, F., Gozdno gospodarstvo agrarnih skupnosti, Gozdarska anketa 1941.
69. Rohr, P., Agrarna reforma, Pola stoletja šumarstva 1876-1926, Zagreb 1926.
70. Ružič, A., Mali šumski posjed u Sloveniji, Pola stoletja šumarstva 1876-1926, Zagreb 1926.
71. Scheyer, M., Navod, kako naj ravnajo posamezni kmetje in cele soseske z gozdom, Ljubljana 1869.
72. Schiff, W., Oesterreichs Agrarpolitik seit der Grund-entlastung, Tübingen 1898.
73. Schollmayer, E in H., Der bäuerliche Kleinwaldbesitz, Wien 1900.
74. Schopf, F., Die Forstverfassung, das Forstrecht und die Forstpolizei, Wien 1835.
75. Seliškar, A., Kmečka privatna gozdna posest in združništvo, Ljubljana 1952, rokopis.
76. Sevnik, F., Združništvo v gozdnem in lesnem gospodarstvu, Gozdarski vestnik, 1952, 5-6.
77. Sotošek, S., Kmečko gozdarstvo Slovenije, Za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmetijstva, Poročilo za kmetijsko anketo II, Ljubljana 1938.
78. Sotošek, S., Kmet in naši gozdovi, Orač 1940.
79. Spiller-Muys, F., Agrarna politika in agrarne operacije v Sloveniji, Gozdarstvo Slovenije, Ljubljana 1923.
80. Spiller-Muys, F., Agrarno vprašanje v Sloveniji, Ljubljana 1924.
81. Šapla, A., Agrarna reforma, Za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmetijstva - Poročilo o kmetijski anketi I., Ljubljana 1938.
82. Šivic, A., Mitteilungen über das forstliche Genossenschaftswesen in Krain, Mitt. des Krainisch-küstenländischen Forstverein 1913, Ljubljana 1913.
83. Šivic, A., Pomen kmečkih gozdov, Kmetovalec 1923.
84. Šivic, A., Gozdarstvo v ljubljanski oblasti leta 1925 in 1927, Ljubljana 1928.
85. Šivic, A., Razvoj gozdarstva in lova v Sloveniji, Spominski zbornik Slovenije, Ljubljana 1939.
86. Šivic, A., Razvoj in struktura občeupravne gozdarske službe, Gozdarski vestnik 1940, 1.
87. Šivic, A., Naša mala gozdna posest, Orač 1941.
88. Šivic, A., Razvoj in struktura gozdnega gospodarstva, Gozdarska anketa 1941.
89. Šivic, A., Kmetijska družba in njen pomen za gozdarstvo, Gozdarski vestnik 1953, 3.
90. Šivic, A., Štirideset let gozdne zadruga v Padričah, Naša zadruga 1948, 14.
91. Šivic, A., Šumarska organizacija Ilirije za vreme francuske vladavine, Šumarski list 1886.

92. Šuškovič, V., Agrarno vprašanje in kmečko gozdarstvo, Ljubljana 1941, rokopis.
93. Šušteršič, M., Pomen gozda v našem kmetijskem gospodarstvu, Kmetovalec 1933.
94. Trček, F., Kmetijsko združništvo v Sloveniji, Zbornik Biotehniške fakultete vz. XV-A-Kmetijstvo, Ljubljana 1968.
95. Urbas, J., Narodnogospodarski in socialni pomen pohorskih gozdov, Šumarski list 1936.
96. Valenčič, V., Iz preteklosti stangarskega gozda, Gozdarski vestnik 1955, 7.
97. Valenčič, V., O gozdarski politiki 18. stoletja, Gozdarski vestnik 1957, 7-8 in 9.
98. Valenčič, V., Gozdarstvo, Gospodarska in družbena zgodovina Slovenije - Agrarne panoge, Ljubljana 1970.
99. Vilfan, S., Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1961.
100. Vošnjak, J., O agrarnem vprašanju, Letopis Matice Slovenske 1884.
101. Winkler, I., Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot družbeno ekonomski problem, Ljubljana 1970.
102. Ziani, P., Privatni šumski posjed i zadrugarstvo, Šumarski list 1947.
103. Zupan, T., Posestna struktura Slovenije, Sodobnost 1940, 4.
104. Zupan, T., Proletarizacija kmečkega ljudstva, Sodobnost 1940, 7-8 in 10.
105. Gozdni red za vojvodino Kranjsko, 1771
106. Gozdni zakon, 1852, drž.avstrijski zakon št. 250
107. Zakon o odkupu in uravnavi zemljiških služnosti, 1853, drž.avstrijski zakon št. 130
108. Zakon o nadrobni delitvi in ureditvi užitkov in uprave na skupnih zemljiščih, 1883, drž.avstrijski zakon št. 94
109. Zakon o gozdih, 1929, Službene novine št. 307-CXXXI/1929
110. Prethodne odredbe za pripremu agrarne reforme, Službene novine št. 11/1919
111. Uredba o zabrani otudjivanja i opterečivanja zemljišta velikih poseda, Službene novine št. 82/1919
112. Zakon o zabrani otudjivanja i opterečivanja zemljišta velikih poseda, Službene novine št. 8/1923
113. Zakon o nakazovanju kuriva in stavbnega lesa v Sloveniji, Službene novine št. 258/1922
114. Zakon o likvidaciji agrarne reforme na velikim posedima, Službene novine št. 142-XLVII/1931
115. Pravilnik o upravi ekspropriiranih šuma, Službene novine št. 91-XXIV/1934

5. SUMMARY

When the Slovenes settled on the present territory, its largest part was covered with forests. They were common property of individual tribes or families. The population was scarce and the forests were exploited for everyday needs only.

With the Franconian rule more important changes were introduced. More and more of the Slovene land became the property of the nobility. The Slovene co-operative farms began to fail. Instead of the co-operatives, there were more manors for the nobility every day, while the landlords hired serfs to work for them. Quite soon they started to divide the rest of the land among other serfs. At the same time they began to impose special duties on them, such as taxes and compulsory labour.

All the uncultivated land became the property of the then Country Prince. But through deeds of donation, a lot of this land became the property of territorial managements. In those times, the forest did not represent any special value to the landlords and it was mainly exploited for hunting. Therefore at that early stage, the ancient rights of those who owned agricultural land, regarding forests were not yet encroached on. They were allowed to continue felling trees for timber and heating in the Dominican forests. They also had the right to gaze and pick forest fruits and dry bushwood. Only exceptionally were forests allocated to farmers as part of their farmland. Because of lack of land suitable for cultivation, the serfs were allowed to fell trees in forests, which were the property of the nobility, without any restrictions. In this way the forests were changed into fertile fields and grasslands. Because this meant a certain profit for them, the landlords even encouraged them.

However, the pressure on the forests was increasing rapidly. Apart from grazing and strewing, the farmers alone needed more timber for construction and crafts. The cities which were growing fast and the development of wood processing also increased the need for wood. Because of numerous iron-works which sprung up in the 14th and 15th century, the forests gained importance. To operate they needed large quantities of wood. The consumption of wood and charcoal was considerable in comparison to the quantity of the iron produced. In the 16th century they used 100 cubic metres of wood, while in the 19th century, they used approximately 60 cubic metres of wood for the same quantity of iron.

In the 16th century, in order to guarantee a constant supply of wood for the mines and iron-works, particularly in the Alpine regions, all forests, which supplied wood for mines and iron-works, were proclaimed the property of the country rulers, irrespective of former property relations. The Country Prince allocated the right to

the forests directly to mines and iron-works. In this way, the previous rights of landlords and serfs became restricted.

As the forests were becoming more and more important, the landlords tried to be more accurate when assigning the right to exploit the forests to their serfs. They also tried in every possible way to restrict their former rights which - in the 16th century - under the influence of Roman Law - were already treated as servitudes.

The landlords, wanting to increase their profits, imposed new taxes on grazing and wood utilisation in forests. This resulted in severe disputes. Among other complaints, the farmers kept complaining that their former rights to the forests were encroached on. The increased interest in forests, particularly the development of mines and iron-works, demanded a more determined intervention of the nobility in forest management. Numerous decrees concerning mines and iron-works were issued. They introduced a stricter control over the exploitation of forests. In Slovenia, the oldest known forest decree, was issued by Frederick of Ortenburgh in 1406, while the most important one is the Theresian Forest Decree for the Duchy of Carniola, from 1771.

In the first half of the 19th century, conflicts between the landlords and their subjects concerning forest and grazing servitudes were becoming more and more serious. The landlords exercised a stricter control over the forests for two reasons, first of all they provided them with great profits, and secondary - their economic importance was increasing. The nobility therefore resisted by all means to concede the subjects their rights to exploit the forests and graze in their forests and on their pastures. The rightful claimants of the servitudes on other land endeavoured to extend their servitudes. The farmers usually treated servitude forests as someone else's property which they can only exploit in order to satisfy their everyday needs at home, while they usually neglected forest protection regulations. In many cases felling in servitude forests was extensive to such an extent, that only clearcuts were left. There were so many legal procedures concerning forest devastation and servitudes to timber and grazing, in the last years before land release and the abolition of feudalism, that there were very few manors that were not involved in a legal procedure concerning servitudes.

In the first half of the 19th century, the landlords began to demand the abolition of forest servitudes regarding timber and grazing against a certain compensation more frequently. Numerous servitude rights were considered a major obstacle for the introduction of expedient forest management. Forest and grazing servitudes covered over a half of all forests and thus made any kind of successful management impossible.

The first rare attempts to solve the question of servitudes can be noticed in the 17th century already, when the landlords tried to solve the question of servitude rights to forests by giving up a part of the forest on condition that the subjects concerned give up their servitudes to the rest of the forest, thus remaining the exclusive property of the landlord. There were many more such attempts in the first half of the 19th century, i.e. before the land was released. Yet the negotiations between the landlords and the rightful claimants of the servitudes were time consuming and successful in few cases only. The endeavours proceeded in two directions:

- they tried to allocate forest holdings as individual property to the rightful claimants according to the size of the holding, or
- they allocated it to the entire community as common property.

Generally the serfs were against such allocations. When individuals allocations were concerned, the wealthier subjects were afraid that in case of new allocation standars, they would come off badly, while not so wealthy subjects and small farmers on the other hand, regarded such allocations with great suspicion - particularly because the landlords allocated them forests which had been considerably thinned.

There were no changes in attempts to solve the question of servitudes and other relations between the landlords and their subjects until as late as the civil revolution in Austria in 1848. The rules on land release provided - among others - that the various rights to graze and timber servitudes which had existed between the landlords and their subjects, be abolished against a certain compensation.

However, the landlords release did not do away with all the relations between the former landlords and their subjects, but it left the settlement of certain legal relations to the future. The farmers' exploitation of forests, owned by landlords or the state, were regulated by the Patent On Purchase and Regulation of Land Rights from 1853. It set up the principle that all farmer's rights in forests be abolished and bought off. The farmer recieved a certain compensation in money, and if the landlord agreed, he also got some forest land. First they tried to determine the value of the rights through an agreement, but if the latter was not possible, the purchase was carried out on the basis of the average local prices in the years 1836 - 1845, and their value was capitalized by 5%. But when servitudes were purchased together with giving up the land, the value of the land was determined according to the average income of the current, as well as the perspective profitability of the land in question. The land that was given up (forests) could - as a rule - not be divided into smaller holdings for individual users. It had to remain undivided for the use of the whole community.

The purchase and regulation of land servitudes was in use for over twenty years, from 1858 to 1880. The major part was carried out in the seventies of the 19th century. In Carniola, for example, up to 1878, approximately 70% of servitudes were either bought off or regulated in such a way, that another 73 167 hectares or 18,3% of forest land were left under servitudes, in Primorsko 66 285 hectares or 36,3% and in Stajersko 127 601 hectares or 14,1%. In 1940, 3,5% of the forest land was still under servitudes in the area of the Drava Ban's Dominion, i.e. Slovenia without Primorska.

Although - as a rule - it was only possible to give up land to rightful claimants in one large piece and not to individuals, and further allocation of forests was forbidden by Forestry Act in 1852, the forests which had been given up were often further divided by the rightful claimants among themselves. This was, in most cases, carried out without previous consideration and it therefore only increased the scattering of forest land and its devastation. So, for example, in Kranjsko they divided 7042 hectares into 3706 holdings in the years 1881 - 1885, while in Primorsko they divided 1311 hectares into 1402 holdings. The tendency towards individualization was more developed either in areas in which timber trade had already reached a certain level, or there were favourable conditions for timber trade.

On small and medium size farms, the management of the given up forests was as a rule completely extensive. The forests were slightly better tended on large farms and big estates which - when servitudes were abolished - kept the larger parts of the best forests. The management of common property was also inefficient. Each rightful claimant endeavoured to obtain as much profit as possible out of common property forests. The community forests were usually used by the rightful claimants as well as the community and for public needs. Yet neither the individuals, nor the communities had sufficient knowledge or sense (to manage the forests systematically) for planned forest management. In those days was also no professional forestry book which would explain to the forest owners in a simple and comprehensive way the basics of successful forest management. It was not until 1869 that the first forestry book in Slovene, written by Mavricij Scheyer, was published. In his book, Scheyer pointed out the necessity for a rational management of common forests, as well as those which were given to farmers as compensation for the purchase of servitude rights.

By the State Rule passed on in 1883, regarding detailed distribution and regulation of servitudes and management on common land, they tried to clear any misunderstandings concerning common property land. On the basis of this rule, a local rule was passed on in 1887 for Kranjsko and in 1909 for Stajersko. The rule

required that the benefits of the common property forests be either regulated by an economic plan and their management by a statutes, or that they be divided into small holdings. Common land was divided into smaller holdings by special commissions for agrarian operations. Although the latter divided many common forests, 18 348 hectares of forests were still common property in 1939.

The process of individualization of forest property goes back into history, in some cases even as far as the colonialization period. Agricultural forests, for example, were registered in records on property relations already in the 15th century, yet until the 17th century, due to extensive servitude rights on common forests, they were not too large. The majority of farmers were bound to servitude and common forests. Only in few cases was the land in such balance from the cultivation, grazing and the size of forests point of view, that the farmers were totally economically independent from common forests and servitude rights.

The quantity of agricultural forests began to grow from the 15th century on and in the 18th century in particular, when they started dividing common land. Individual agricultural forests were small and scattered from the very beginning. During the development that followed, the progress of further division of property, which was already small and scattered, began.

A more intensive trade with agricultural land began in the 19th century when the French lifted the restrictions on land division in the Illyrian Provinces. Those restrictions were never wholly introduced again, not even after the return of the Austrians. The State Act from 1889 determined some basic principles according to which the division of medium sized farms among heirs should be restricted, but it left all minor provisions to be decided by individual countries. Such a country act was passed on only in Koroska in such a way, that practically no other State Act could have been carried out.

Forest estates were not divided only for reasons of inheritance, but also because of severe economic conditions in which the owners found themselves. The owners who were heavily in debt tried to solve their financial situation by selling the forests in order to pay the running interest. In the Old Yugoslavia, they tried to prevent the forests from being further divided into smaller holdings by some administrative measures. According to the Forestry Act of 1929, the forests and forest land could only be further divided with the permission of the authorities. Yet the provisions of this act were not sufficiently precise and were easily avoided in practice. So, for example, between 1934 and 1937, 818 holdings were divided in the Drava Ban's Dominion.

The division of forest holdings caused several problems and difficulties in forest management. Rational management became impossible on such scattered land, the income hardly covered the needs and the profits were negligible. The landowners - with small production - could not trade independently. Namely they became independent only from the production-technological point of view, because it was them who decided where and when they should fell trees in their forests. Commercially speaking, they depended totally on timber dealers.

Because of attractive liberal slogans about economic freedom, the farmers' way of thinking in those days became very economically oriented and totally individualistic. It was then that the first ideas about co-operatives originated with the aim to link up and economically strengthen the scattered landowners and retail producers.

Yet forest owners did not show great understanding for such ideas.

The first forest co-operative in Slovenia was established in 1894 in Lovrenc na Pohorju, and it operated for 8 years. In 1907 another co-operative was founded in Podrice near Trieste, and it is still operating. The Yugoslav Forestry Act of 1929 included certain provisions concerning forest co-operatives, but they were all conditioned with the passing of the Rule on Co-operatives. Yet the Rule on Co-operatives, passed in 1937, included no provisions concerning forest co-operatives. The forest owners themselves were also not very much interested in establishing proper forest co-operatives which - apart from forest exploitation - would also deal with silviculture. Finally though, many forest co-operatives were established in connection with the implementation of the rule on the Ending of the Land Reform from 1931. Such co-operatives were to take over the management of the expropriated forests which were formerly owned by wealthy landowners. Yet these forests came under the management of the Provisional State Administration in charge of expropriated forests formerly owned by wealthy landowners, so the majority of the newly established co-operatives were immediately dissolved. Nevertheless, forest owners were more or less in favour of being linked up into timber co-operatives, because they provided common saw-mills and sale of timber.

It is characteristic for the beginning of the present century, that wealthy landowners owned more and more forests, while those forests which were owned by mediumized or small farmers, were divided even further into smaller holdings. The inventory of agricultural plants in 1902 showed that in Slovenia as many as 40% of agricultural holdings included no forests, while 45% had less than 5 hectares. The major part of forests was owned by wealthy estate owners. The Land Reform in the Old Yugoslavia did not change this ration very much. Only 23.693

hectares of forests were expropriated all together. Those forests remained under the Provisional State Administration all the way until 1945, when they became property of the State.